

Ktere cevi ali rori so za štirne najboljše?

To vprašanje — pravi znani švicarski gospodarski list „Schweizer Bauernzeitung“ je sila imenitno ne le za cele soseske, temuč za vsakega gospodarja, ki ima rad dobro vodo in štirno po cevéh tako napeljana, da mu dolgo terpi. Po mnogih skušnjah moremo na to vprašanje odgovoriti, da med vsemi cevmi ali rori so lončene ali perstene najboljše. Nobena cev ne terpi tako dolgo kakor lončena, pa tudi zdravju ni škodljiva. Vidili smo iz kovine (metala) v letu 1809 — tedaj pred 50 leti narejene — cevi, ki pa so že tako razjedene bile, da niso bile za nobeno rabo več; na Laškem pa napeljujejo vodo v svoje štirne še po tistih lončenih cevéh, ki so jih Rimci pred 1500 in 2000 leti v zemljo djali.

Nova znajdba.

Gospod Ludevik Knež, ujazdar v Ljubljani, ki ima svojo štacuno v slonovih ulicah (Elefantengasse), 8. in 9. poleg frančiškanskega verta, priporoča dobro poterjene jermene za cepce, ki imajo to lastnost, da se ne vlečejo, tedaj dalje terpijo, pa se jih tudi miši in podgane ne lotijo, ker so navdani z mazilom, ki jim je ravno tako zoperno kakor pokončljivo.

Ravno ta mojster nareja tudi jermene za zvonove enakih dobrih lastnost, da se ne vlečejo in dalje terpe, pa se tudi vsakteremu merčesu gnjusijo. Verh tega pravi, da zvonovi na takih jermenih obešeni obderže stanovitno svoj glas.

Iz Loža v Čubar.

Namesto prejšnjih stermih in nevarnih cest okolice loške se vozarimo zdaj po zložnih in ravnih potih. Posebno lepo novo cesto pa imamo v čubranski okrog na Horvaško, pa le do horvaškega konfina. Iz Loža na Horvaško pelje cesta skozi Stari terg, in vasi Podob, Igavas in čez Verh; potem se zavije na levo okoli nekega griča in gré dalje po dolu imenovanem „Jermen dol“. Bral sem, da je ondi na ravnini bil nekdanji terg z imenom „Jermendol“; al siloviti Turki so ga razrušili, tako, da zdaj družega sledú ni, kakor tam pa tam ostanki nekdanjega zidovja in pa kraj, kjer je stara cerkev stala. Pozneje ko so se Turki umirili, se je množica v sužnost odpeljanih ljudi tega kraja nazaj vernila, in začeli so zidati drugo vas ter ji ime dali „Babno polje“, to je, malo polje. Natanjčnisi ni ta kraj popisan; zatorej povem le to, kar sem bral.

Perva vas od Kranjskega na Horvaško se imenuje Prezid, dve uri deleč od mesta Loža. Ime „Prezid“ je od tod, ker je nekdanji bil konfin (meja) med Kranjskim in Horvaškim prezidan. Prezid je velika dolga vas s 130 hišami, in s farno cerkevjo, po sredi pelje cesta dalje v Čubar. Pred vasjo je parna žaga s štirimi pilami, kjer se tisuč žaganc, dil in mnogoverstne lesenine zreže; lastnik nje je gospod Aleksander Vilhar, verl domoljub in iskren Slovenec. Ravno ta parna žaga je naše Ložane letošnjo zimo silnega glada (lakote) obvarovala, ker so imeli obilno zaslužka z vožnjo na Rakek. Kraj tukaj sicer ni tako prijeten kakor po dolih in nižjih krajih, vendar tudi tukaj med griči in v gojzdu najde potnik dosti mičnega, in kje bolj kaže narava vsegamogočno roko Božjo in modrost Stvarnika kakor ravno na visočinah; kako veličasten pogled je, ko zagledaš ne deleč velikanski snežnik!

V Prezidu nahajamo sicer ubožne pa dobre ljudi; le malo jih je premožnih. Posebno veselil me je precej velik šolsk vert, kterege je občina, po prizadevanji ondotnega za vse dobro nadušenega gosp. fajmoštra Antona Žagar-ja, za šolsko mladino poskerbela; mnogo cepljenih in tudi dosti za cepljenje pripravljenih drevesic na tem vertu kaže pridnega učnika gosp. Pibernik-a. Pač mislil sem si: V Ložu —

v tako veliki fari — pa šola še zdaj nima verta; Prezidjani pač niso zadnji! Tudi neki tergovec po domače Špetnak v Prezidu je priden sadjorejec, ker ima na svojem vertu blizo Vražjega verta precej mladih dreves. „Vražji“ ali „Vragov vert“ je velika stena na konfinu med Ložem in Prezidom; že Valvazor ta grič tako imenuje. Farna cerkev v Prezidu na preveč mokrem kraji stoji; sicer si pa verlo prizadevajo obče ljubljani in tudi od popotnikov zavoljo velike gostoljubnosti mnogohvaljeni gosp. fajmošter vedno za olepšanje Božje hiše. Pač bi privošil fajmoštom po Horvaškem, da bi imeli več prihodkov. Kar pa imam grajati tukaj, je nesnaga po ulicah in okoli hiš in pa slabe ceste, ki bi se vendar saj toliko popraviti dale, da bi se človek brez nevarnosti peljati mogel; pa še če hodiš, moraš dobro gledati, da ti noga na cesti v kaki luknji ne obteči. Mislil sem si že večkrat: zakaj da imajo Horvatje kripe z visokimi koši; povedal mi je nekdo, da zato, ker so ceste tako slabe, da bi sicer človek lahko z voza padel (? Vred.). Prepričal sem se, da precej tukaj na Čubranskem so take poti. Kantonskim predstojnikom in županom ni menda dosti mar za dobre ceste.

Skozi Prezid pelje cesta ali prav za prav slaba pot dalje v Čubar, kjer je sedež kotarskega urada in grajšine Parovičeve; tukaj v Čubru je zopet fara. Ta vas s kakimi 40 hišami je zares Čubar; strah in groza prime človeka, ko vidi iz višave, v kakošni prepad da ima potovati. Lansko jesen so hudi nalivi cesto nad Čubrom tako raztergali, da še za peš hoditi ni; voda je valila skale in pesek v vas, je eno hišo spodkopala, z njiv in vertov zemljo odnesla in napravila veliko škode. Pa ta cesta še dozdej ni popravljena. Kaj so nek letos inženirji, ki ondi zemljo merijo, rekli, ko bi bili skorej mogli svoje žene v Čubar nositi?

Najvišja vas med Prezidom in Čubrom se imenuje Park. Zares lep in prijeten kraj je tukaj; cela vas med drevjem. Slišal sem, da se je nekdanji le-sem čubranska gospôda ob spomladanskih dnevih podajala, vživati čisti zrak.

Pod Parkom se na desno oberne cesta ali pot v Terstje, in iz Terstja v Gerovo, iz Gerovega pa dalje čez Merzlo vodico na karlovško cesto, ktera pelje od Reke proti Karlovcu; al ta pot do velike ceste je skozi in skozi taka, da ni mogoče se peljati, komaj je za jezdit.

Na levo pod Parkom gré pot v Čubar, od tukaj dalje čez Osivnico (kantona kočevskega), Turke, Kužel, Brod in na karlovško cesto pri Delnicah. Od Čubra do Osivnice se meji Horvaško s Kranjskim in Kočevskim. Od Čubra bi se dala dobra ravna cesta in most čez Kulpo narediti do karlovške ceste pri Delnicah, ako bi deželno poglavarstvo se tega zapuščenega kraja usmilo. Saj vsak vé, da dobre ceste so velika pomoč ljudém. Koliko bi ubogi Horvatje z vožnjo lesa in tukajšnih prostranih gojzdov zaslužili, ako bi cesto imeli, da bi vozariti mogli. Tudi od Čubra bi se dala dobra cesta narediti pa na kočevski strani čez Planino (Alben) in Kot nad Prezid. Od lanske jeseni imajo vendar v Čubru pošto za pisma 4krat na teden; toda pošta le peš hodi v Lož. Koliko boljši bi bilo, ako bi se vožna pošta od Delnic čez Čubar v Lož napravila, ker iz Loža je že vsakdanja vožnja pošta na bližnjo železnično postajo Rakek. Tudi graničarji ogulinske okolice bi imeli čez Verbovsko, Moravice, Postejne itd. na Čubar, Prezid in Lož bližej do železnice, kakor drugod. Pravili so mi Čubranci, da delajo Horvatje že novo cesto od velike karlovške ceste čez Merzlo vodico in jo mislijo čez Gerovo in Terstje napraviti. Že dve leti jo delajo, pa le malo je storjene, in še tista, pravijo, nima pravega grunta; zatoraj ne bo dolgo terpela. Boljša cesta bi bila čez Čubar na Delnice, veliko bolj naravnost in krajša, pa tudi bolj med ljudmi, kakor pa una čez Gerovo itd.

Pa če se bo cesta tako delala kakor se do zdaj dela,

jo gotovo še deset let ne bo. Najbolje je cesto razdeliti, da vsak svoj kamp dobí; pri cestah je pa tudi treba oglednika in voditelja, ki sam razume cestno delo, da je cesta dosti široka in terdna. Naj pa že delajo cesto čez Gerovo ali pa čez Kolpo na Čubar, da bi saj le ena hitro dodelana bila — akoravno ste obedve potrebne — da bi tako Horvaško s Kranjskim in Notranjskem kmali zvezano bilo, kar je velika potreba. Te ceste si želijo Horvatje, pa tudi mi Kranjci zlasti Ložanje, ker bi bila za one in za nas silno koristna; pripeljala bi nas bližej Karlovca, od kodar toliko žita na Kranjsko pride; lahko bi ga potem cenejše kupovali.

V Čubranskem okrogu je šest fará: Prezid, Terstje, Gerovo, Hrib, Čubar in Plešče. Slovita je tudi Božja pot na gori nad Gerovim v čast materi Božji. Tukaj ob shodih vidiš šege in navade naših bratov Horvatov; vidiš dosti pobožnosti, dosti pa tudi smešnosti. Vidil sem, kako je trudna stara babela v čast majki Božji tancala, ko je drug možicelj na meh tudlov; pa tudi godci se nahajajo na tej Božji poti, ki jo po dokončani cerkveni službi režejo, da je kaj, mladina pa vse sploh tanca ali pleše in raja. Ali niso to še ostanki ajdovskih časov, kakor je še marsikaj družih? Dragotin.

Solnčno merknjenje 18. dan t. m.

„Novice“ so le bolj poverh omenile v 25. listu solnčnega mraka, ki bo 18. dan t. m. Morebiti utegnem častitim bravcom ustreči, ako jim to prikazen nekoliko bolj natanko popišem.

Znano je, da luna v svojem teku okoli zemlje je včasih bližej, včasih pa delj od nje. Najbližej zemlje bo luna 20. dan t. m. ob osmih zvečer, torej bo 18. dan t. m. precej blizo nje; nasproti pa bo solnce tačas skorej najdalje od nje (najdalje je bil prvi dan tega mesca). Zato bo lunina senca, po nekterih krajih, postavimo, na Španjskem in Algierskem, zemljo popolnoma zadela, ali drugač rečeno: solnce bo ljudem po Španjskem in Algierskem popolnoma merknilo. V deželah, ki leže bolj proti severju, pa se bo vidil svitel rob ali krajec solnca, to je: solnce bo za te kraje merknilo le nekoliko.

Pri nas bodo tri četerti solnca zakrite; le ena četert bo svetla.

Mrak ali temota bo vendar tolika, če bo jasno in bodo okoljsine sicer ugodne, da se bodo vidile nekatere večje zvezde, posebno pa: Venera, Merkur, Jupiter in Saturn, kakor so bile „Novice“ že povedale, in sicer tako-le: Prec pod solncem, pa nekoliko na levo bo Venera ali Večernica, — vstric solnca, pa še enmalo bolj na levo kot Venera bo Jupiter, — za več stopinj (gradov) na levo od solnca bo Merkur, in nad njim pa spet še bolj na levo se bo vidil Saturn.

Pri tej priložnosti bomo morebiti tako srečni, da bomo vidili med drugimi zvezdami tudi Merkurja — zvezdo, katero je vidil le malokdo izmed nas s prostim očesom. Merkur se pa navadno ne vidi s prostim očesom zato, ker je tako blizo solnca, da ga nam prikrivajo solnčni žarki. 18. dan tega mesca se nam bo pa Merkur vidil deleč od solnca, ravno na poti, ustopiti se med solnce in zemljo. Tedaj se bo ta dan lahko ogledaval.

Solnce bo pri nas začelo merkniti nekoliko minut po treh popoldne, konec pa bo ob petih.

Slovenščina in srednje učilišče v Mariboru.

Srečen narod, čegar minulost razkriva slavno zgodovino, čegar prededi so junaški se borili za svoje ognjišče sovražnike v beg naganjaje! Na njihovih gomilah pozni unuki iskreno verstnikom razkladajo njih blage in hrabre dela, domoljubje vzajemno budé in za delo je unemajo. Akoravno je Kosovo uternilo leščečo zvezdo serbskega carstva,

— akoravno je Bela gora zlomila česko desnico; vendar so take važne zgodbe netilo, ki krepé rodoljubje. Slovencom ozrevšim se v daleko preteklost tesne zemljice se razgrinja gnjusna kervoločnost vzhodnih divjakov, ki so curkoma napajali naše tla z domačo kervjo, sožigaje česar se je iskra lotila, pokončovaje in moré kar se je le gibalo. Mnogo truda se je prizadjalo, sovsema zadušiti naš živelj; zeló umetno se je sicer osnovalo po 10. velikemu serpanu nas ponemčiti,*⁾ kar je res nekoliko sadú porodilo; al človek obrača, Bog oberne! Božja vsemodrost ni dovolila, da se mirno in krepko ljudstvo iz pozorišča zbije. Nismo imeli knezov, ne boljarov, ne učenih mož za svojo reč, ne učilnic domačih, pa vendar smo se ohranili do sega dob, čeravno se je število prece skercilo — cerkev in kmet sta ostala naša zvesta branivca. Imenitna gospôda iz naroda izšedša je tujstvo božala, domarje tlačila; učilnice so nam po naših krajih malo pomagale, kvarile pa dosti dosti, ker so bile preveč nemška propaganda. Nikdo tedaj našemu ljudstvu ne oponašaj, da ni omikano, da se je zanemarilo. Smo li sami si tega krivi?

Ne vesljaje dalje po tako kalnem morji se podurnem v mariborsko srednje učilišče hoté na beli dan potegniti, koliko in kako je dosle slovenščini pomagalo.

Že stotina let se je pogreznila, kar je srednje učilišče osnovano v Mariboru. Knez in vladika solnogradski, ko per-vostolnik, je dovolil leta 1757, da se jezuiti naselijo v Maribor priloživši, da med misijonarji (štirji so bili) saj dva slovenski znata. Po takem so se nekđaj še tujci likonosci učili naše besede; — sedaj pa nevedneži našega jezika čertijo vse, kar je naše; takih ljudi jaz ne bi imenoval „likonosci“! Jezuiti so že drugo leto napravili četiri latinske razrede. O. Becker Štefan, piarist in učnik od leta 1784—1791, se je naučil, čeravno terd Švab grüncburžki, tako dobro slovenske besede, da je večkrat v slovenski cerkvi pri sv. Petru in v Kamci prazniške govore govoril, občeno pohvalo si pridobil. Marsikter naših slovenskih verstnikov višjih in nižjih slišé take čudeže si svobodno lice zagerne, ako v tem kaj sramožljivosti imamo. — Leta 1791 je o končni svetečnosti Emenčev Jože govoril o prednostih in koristi slovenskega jezika. V novejši dobi se je menda trikrat o taki priložnosti po slovenskem kaka pesem govorila, inachi pa so takošni govori nemški, kar sl. ravnateljstvo določi. — Leta 1794 se je dvajset štipendij iz cerkvene matice določilo takim gimnazijskim učencem, ki bi se ob svojem dobro slovenščine bili naučili, tako, da bi bili prikladni za duhovništvo. Zato je bila vsako leto določena pismena skušnja, katero je od te dobe do l. 1804 Kavčičev Andrej mestni župnik vodil. — Kasneje so se te skušnje opustile, ker so tudi štipendije za množecih se v Gradcu bogoslovcov voljo nekaj posehnole, nekaj inam tekli. Župniki tudi mestni so na noge pomagali naši reči pospešuje njeni napredek; pozneje pa so zlasti poslednji počeli tujstvu ugodno in mehko postiljati; žive priče tega so glavne in samo po imenu narodne učilnice, propovedi pri rani Božji službi za slovensko družino, osebujno pa pripravišče, odkodar bi imeli narodni učniki prihajati. Ah, Kavčiči, kde ste!

Toliko se doslej vé o slovenščini v mariborskem srednjem učilišču; odslej pa molčijo letniki do leta 1849. Res je, da so od one dobe odtod do 48. leta najsvetlejše zvezde našega slovstva na svetlo prišle; pa zato ne gré hvala učilišču, temoč osobnemu trudu, skerbi in veleumu, ki je razmero uvažil in pomagal iz kaluže se izkopavšim pravi pot nastopiti; učništvo je, kolikor smo pozvedili, nekavno delalo. Taki možje se mi zdijo kakor plinske peči, ki svetilo delijo svetilnikom po ulicah razstavljenim, tote pa je treba gojiti in ravnati.

*⁾ Dr. Weiss „Geschichte der Steiermark“ v „Ein treues Bild des Herzogthums Steiermark“ na strani 431 §. 483 „Germanisirung unseres Landes“.